

В. М. Пухкий,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-8549-8978>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.24.345

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У КОНТЕКСТІ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

V. Pukhkyi,
Postgraduate Student at Department of Public Management and Administration
The Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

DIRECTIONS OF MODERNIZATION OF STATE REGIONAL POLICY IN THE CONTEXT OF SMART SPECIALIZATION OF UKRAINIAN REGIONS

У статті розглянуті напрями модернізації державної регіональної політики України відповідно до базових принципів смарт-спеціалізації регіонів, що сформувалися під впливом вимог сталого розвитку, євроінтеграції, у контексті децентралізації, цифровізації та підвищення ролі інноваційного потенціалу в забезпеченні конкурентоспроможності регіональної економіки і національної стійкості. На основі аналізу підходів різних дослідників узагальнені передумови виникнення, ключові ознаки та очікувані результати впровадження концепції смарт-спеціалізації. Проаналізовано взаємозв'язок інструментів державної політики і концепції стратегування регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації. Розглянуто нормативно-правове підґрунтя реалізації смарт-підходу в процесі розробки стратегій регіонального розвитку в Україні. Запропоновано доповнити категорійний апарат смарт-концепції термінами "регіональна смарт-система", "смарт-спеціалізований регіональний розвиток". Окреслені проблеми і перспективи реалізації концепції смарт-спеціалізації регіонів в умовах воєнного стану та з урахуванням стратегії післявоєнного відновлення, що потребують модернізації механізмів реалізації регіональної політики.

The article examines the directions for modernizing Ukraine's state regional policy in accordance with the fundamental principles of smart specialisation, which have emerged under the influence of the Sustainable Development Goals, EU integration requirements, the decentralization reform, and the growing importance of innovation potential for ensuring the competitiveness of regional economies and national resilience. The role of regions is substantiated as spaces where local and global knowledge accumulates and where agglomeration effects of resources and competences arise in relevant sectors of activity. In the post-industrial economy, these factors serve as an impulse for the development of regional innovation systems and the strengthening of territorial competitiveness. Based on an analysis of approaches proposed by various researchers, the study generalizes the prerequisites for the emergence of smart specialisation, its key characteristics, and the expected

results of its implementation. The relationship between state policy instruments and the concept of regional development planning on the principles of smart specialisation is analyzed, which makes it possible to formulate an author's definition of the concept. The regulatory framework for implementing the smart approach in the process of developing regional development strategies is examined. The content of the entrepreneurial discovery process is described, with its effectiveness directly depending on the alignment of interests and the synergy of efforts of business structures, scientific and educational institutions, public authorities, and civil society. In determining smart specialisation priorities, it is proposed to employ the terminology of the theory of self-organization of complex systems, which makes it possible to justify the importance of harmonizing the internal development vectors of a regional system with external influences determined by national interests, globalization trends, and prospects for interregional and international cooperation. Adherence to the basic principles of smart policy is interpreted as the implementation of a systemic approach to introducing modern "elements of smartness" into both the governed and governing subsystems of regional development. It is proposed to expand the conceptual apparatus of the smart concept with the terms "regional smart system" and "smart-specialised regional development". The article outlines the challenges and prospects for implementing the smart specialisation concept under martial law and with regard to Ukraine's post-war recovery strategy.

Ключові слова: державна регіональна політика, підприємницьке відкриття, пріоритет смарт-спеціалізації, регіональна смарт-система, смарт-спеціалізований регіональний розвиток, смарт-спеціалізація регіонів.

Key words: state regional policy, entrepreneurial discovery, smart specialisation priorities, regional smart system, smart-specialised regional development, smart specialisation of regions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Серед конкурентних переваг регіональних економік все більшої ваги набувають постіндустріальні чинники (чутливість регіональної системи до інновацій і знань, трансформаційний потенціал регіональної економічної структури, чіткість стратегічної візії як погляду на майбутнє регіону в умовах геополітичної нестабільності та економічної турбулентності), що обумовлює потребу у формуванні нових підходів до реалізації регіональної політики [1, с. 85]. У таких умовах методи впливу на засадах "згори донизу" стають неефективними, оскільки не враховують на достатньому рівні місцеву специфіку територій з позицій структури економіки, інноваційного потенціалу, інститутів знань тощо [2, с. 13].

На думку дослідників, нова державна регіональна політика повинна бути інноваційно спрямованою, багаторівневою та, перш за все, враховувати спеціалізацію регіону [3, с. 27]. Така політика у європейських країнах асоціюється з поняттям "розумної спеціалізації" (Smart Specialization) — підходу, який дещо виходить за рамки структурної, інноваційної або кластерної політики і розглядається як процес виявлення конкурентних переваг, пріоритетів та максимальної реалізації наукового потенціалу в будь-якому регіоні [4, с. 30—31]. Саме цей підхід забезпечує системність та узгодженість інструментів розвитку територій та бізнес-ініціатив з цілями національної та загальноєвропейської економічної політики, стимулюючи інноваційний розвиток найбільш конкурентоспроможних видів діяльності регіонів [5]. Смарт-

спеціалізація прискорює впровадження ресурсозберігаючих та низьковуглецевих технологій, а також зумовлює інклюзивне зростання всередині і між регіонами, завдяки чому посилює територіальну згуртованість, пропонує нові і кращі робочі місця, соціальні інновації [6, с. 40]. Власне, ця модель об'єднує промисловий, інноваційний та освітній сектори з урахуванням унікальних переваг регіону [7, с. 24].

Смарт-спеціалізація є одним з інструментів наближення якості стратегічного планування до стандартів ЄС, що, крім іншого, відкриває доступ регіонам до фінансування програм і проєктів розвитку через залучення коштів структурних фондів Європейського Союзу [8, с. 37] (що буде досить важливо у випадку обмеженості власних ресурсів для післявоєнного відновлення країни [9, с. 65]).

Варто зауважити, що без державної підтримки, яка забезпечить інституціоналізацію єдиних правил вибору і синхронізації пріоритетів, створення загальної аналітичної бази даних і розробку організаційних механізмів, навіть найбільш прогресивні регіони не в змозі втілити у життя "розумну" стратегію [10, с. 75]. У контексті реалізації оновленої державної регіональної політики також слід докласти зусиль, для того щоб консолідувати потенціали всіх стейкхолдерів і підвищити рівень довіри населення до ідеї смарт-спеціалізованого розвитку [11].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Концепція смарт-спеціалізації була розроблена у 2008 році Д. Фореем, П. Девідом і Б. Холлом [12]. З того

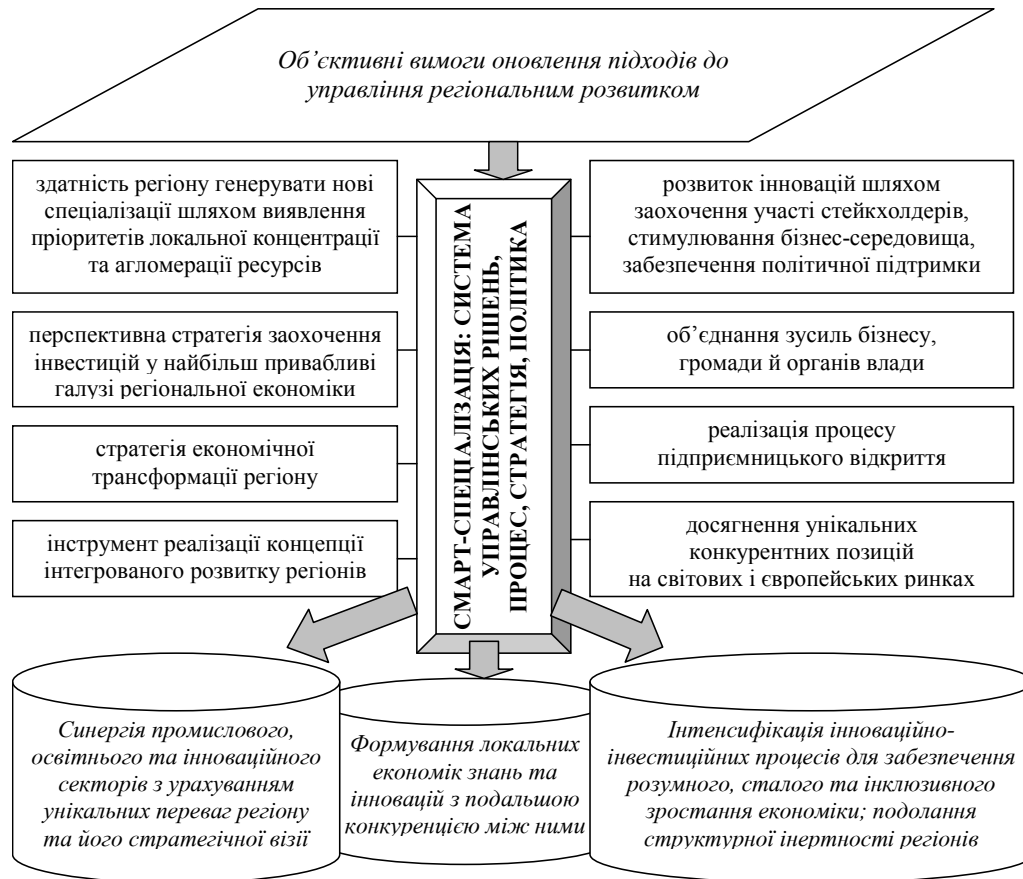

Рис. 1. Концепція смарт-спеціалізації регіонів: передумови виникнення, ключові ознаки і результати впровадження

Джерело: розроблено автором на основі [1—29].

часу проблеми смарт-спеціалізації регіонів і шляхи їх розв'язання досліджуються у працях багатьох вчених. Зокрема, А.Е. Nowakowska [13] трактує смарт-спеціалізацію як новий підхід до створення регіональних інноваційних потужностей. Як зауважують Т. Nam, Т.А. Pardo [14], завдяки ефективному управлінню інвестиціями в людину (соціальний капітал) та ІТ-інфраструктурі, які забезпечують стабільне зростання і поліпшують якість життя, території набувають статусу смарт-спеціалізованих. Р. McCann, R. Ortega-Argiles [15] розглядають смарт-спеціалізацію як нову парадигму регіонального розвитку, що сприяє інтеграції регіонів у глобальну економіку та створенню інноваційного середовища. R. Camagni, R. Capello [16] пов'язують смарт-спеціалізацію з формуванням сталих інноваційних кластерів, що поєднує підхід "знизу догори" з регіональними пріоритетами для прискорення інноваційних процесів. Серед вітчизняних дослідників слід виділити авторські підходи до трактування смарт-спеціалізації регіонів О.Ю. Снігової [1], Г.В. Возняк [3], А.В. Шевченко [5], І.З. Сторнянської, М.І. Мельник, І.В. Лещух [6], К.В. Гончарової, О.А. Варламової, О.В. Лантух [7], Т. Маматової, І. Чикаренко, Є. Бородіна [8], С.О. Назарко, В.В. Барішнікової, С.М. Марущак [9], Л.І. Панкової [10], С.І. Кудин, М.В. Федик [11], М. Сороки [17], О.С. Яцюка [18], Т.В. Пуліної, Т.В. Бут, С.А. Пешикова [19], І.П. Динник, Ю.М. Щур [20], Н.В. Швець, Г.З. Шевцової [21], Н.Б. Кашеної, С.В. Руденко, І.В. Нестеренко [22], К.К. Карасаєва [23], В.В. Брославського [24], В.В. Сенченка [25], М.О. Бара-

новського [26], Н.О. Подлужної, В.С. Долгої [27], А.А. Олешко, З.Я. Шацької, О.В. Ровнягіна [28], Н.В. Березняк, Л.В. Рожкової [29].

Концепція смарт-спеціалізації дістає змістовне вираження через підхід, процес, стратегію, політику (з їх інструментальними проявами) [24] (рис. 1). Це модель територіального розвитку, яка ґрунтується на структурних змінах, орієнтованих на створення конкурентних переваг регіональних економік за рахунок спеціалізованої диверсифікації та перенесення інновацій [1, с. 77]. Її планомірне впровадження може інтенсифікувати інноваційно-інвестиційні процеси [21, с. 58], обумовлюючи виникнення локальних економік знань та інновацій [19, с. 45], між якими виникатимуть ефекти як взаємодоповнення, так і конкуренції.

Незважаючи на наявність значної кількості напрацювань, практична реалізація стратегії смарт-спеціалізації у воєнний час дещо ускладнилась. А отже, є потреба продовжувати пошук найбільш ефективних підходів до відновлення регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації, що, своєю чергою, обумовлює доцільність перегляду ключових положень державної регіональної політики і механізмів її практичної реалізації.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є обґрунтування загальних напрямів модернізації державної регіональної політики

Рис. 2. Логіка переходу від просторово-нейтральних до територіально-орієнтованих стратегій регіонального розвитку

Джерело: розроблено автором з використанням [1; 25; 26; 30; 31].

Україні відповідно до базових принципів смарт-спеціалізації регіонів, орієнтири розвитку яких переглядаються в умовах воєнного стану та з урахуванням стратегії післявоєнного відновлення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах глобалізації традиційна регіональна спеціалізація, що базується на локалізації факторів виробництва, нерівномірності у розміщенні продуктивних сил регіону і визнанні ключової ролі економіко-географічних чинників у забезпеченні його конкурентоспроможності, поступово втрачає свою актуальність. На зміну їй прийшла концепція смарт-спеціалізації, яка враховує унікальні можливості, інноваційний потенціал та економічні пріоритети регіонального розвитку [22, с. 319] (рис. 2).

Згідно з визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку, смарт-спеціалізація — це промислова та інноваційна структура для регіональної економіки, метою якої є продемонструвати, яким чином базові умови, державна політика, політика досліджень та розвитку, а також інвестицій в інновації позначаються на економічній та науково-технічній спеціалізації регіону, обумовлюючи його продуктивність, конкурентоздатність, економічне зростання [30].

Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) [31] трактує смарт-спеціалізацію (рис. 3) як національну або регіональну інноваційну стратегію, що визначає пріоритети для формування конкурентних переваг шляхом розвитку та узгодження сильних сторін у галузі досліджень та інновацій відповідно до потреб бізнесу з метою реагування на нові можливості та ринкові зміни в узгоджений спосіб, уникаючи при цьому дублювання та фрагментації зусиль.

В Україні підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів на основі смарт-спеціалізації визнано однією із засад регіонального розвитку. У Методиці розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації (2016) було наведене визначення і встановлені критерії, які використовуються для вибору сфер смарт-спеціалізації території [32]. Згідно з Порядком розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів (2023), розробка проєктів регіональних стратегій здійснюється з використанням територіально-орієнтованого підходу та смарт-спеціалізації, і регіональна стратегія має містити принаймні одну стратегічну ціль, для реалізації якої експертним шляхом визначаються пріоритети смарт-спеціалізації [33].

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021—2027 роки, крім іншого, передбачалося впровадження інструментів підтримки участі малого та середнього бізнесу в проєктах смарт-спеціалізації і забезпечення приєднання регіонів України до Європейської платформи смарт-спеціалізації (Smart Specialisation Platform), що покликана допомогти їм розробляти, впроваджувати і коригувати свої RIS3 через: фокусування на визначенні нішевих сфер конкурентних переваг; адаптування до сучасних викликів; впровадження "орієнтованого на попит виміру"; сприяння розбудові інноваційних партнерств з акцентом на координації дій "суспільних стейкхолдерів"; узгодження ресурсів і стратегій між державними та приватними суб'єктами [8, с. 40].

Слід зауважити, вітчизняний досвід впровадження смарт-спеціалізації містить деякі прорахунки. Зокрема, типовою помилкою можна було вважати відсутність

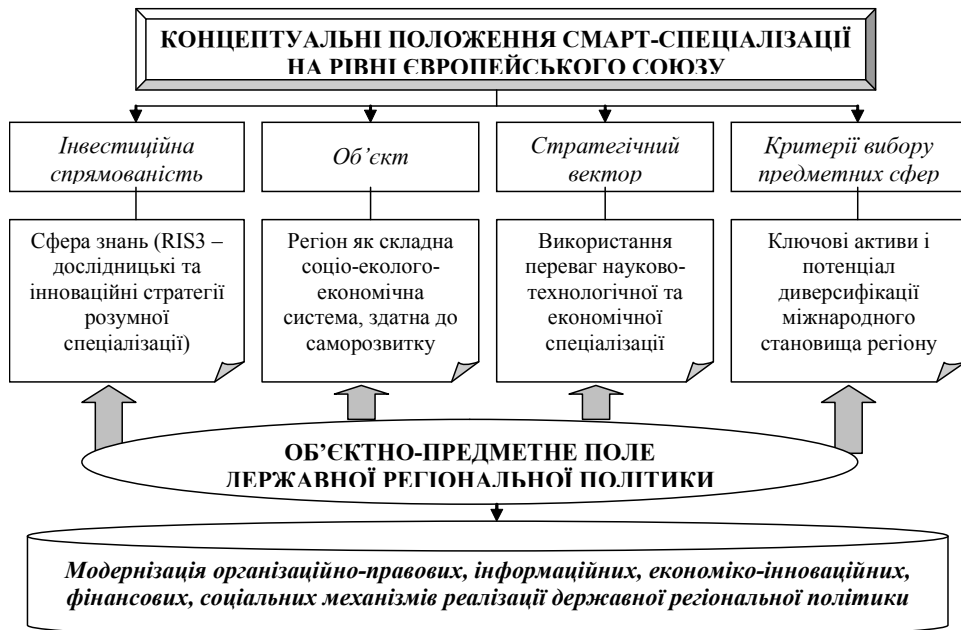

Рис. 3. Концептуальні положення смарт-спеціалізації, що обумовлюють зміну акцентів в об'єктно-предметному полі державної регіональної політики і потребують модернізації механізмів її реалізації в сучасних умовах

Джерело: складено автором на основі [31].

чітко визначеної інноваційної компоненти. Серед поширених проблем: розмитість пріоритетів та внесення до них зовнішньої кількості видів діяльності, нечітке формулювання завдань та їх невідповідність визначеним пріоритетам. Неврахування регіонами можливостей міжрегіонального співробітництва, дублювання пріоритетів сусідніх регіонів також значно знижували на попередніх етапах ефективність стратегій смарт-спеціалізації [5].

Через повномасштабне вторгнення рф Стратегія була оновлена (2024), і наразі вона передбачає як один з пріоритетів регіонального розвитку "розвиток людського капіталу, відновлення підприємницької діяльності та зростання економіки на основі внутрішнього потенціалу територій та регіональних смарт-спеціалізацій", і сформульовані відповідні завдання: "забезпечення оновлення напрямів смарт-спеціалізації регіонів" і "розроблення та впровадження механізмів підтримки проєктів регіонального розвитку, спрямованих на розвиток пріоритетних видів економічної діяльності, визначених на засадах смарт-спеціалізації ..." [34]. Оновлення також зазнали стратегії розвитку всіх областей. Наприклад, у Стратегії розвитку Хмельницької області [35] наразі прописана Стратегічна ціль 1 "Адаптація регіональної економіки до викликів війни, післявоєнного відновлення та стандартів ЄС" і, відповідно, Операційна ціль 1.4. "Зростання інноваційного потенціалу та смарт-спеціалізація регіону".

Певний інтерес являє трактування смарт-підходу та його ключових принципів у вітчизняному нормативно-правовому полі (рис. 4).

Так, у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 року (2019) смарт-спеціалізація розглядається як інструмент визначення регіональних пріоритетних напрямів у контексті налагодження міжрегіональних зв'язків вітчизняних інноваторів з партнерами (бізнес, держава) [36] (тобто, акцент зроблено на розбудові інфраструктури інноваційної діяльності і комунікаційних мереж). У Методичних рекомендаціях щодо застосування смарт-спеціалізації на регіональному рівні (2024) смарт-спеціалізація тлумачиться як "підхід стратегічного планування регіонального розвитку і визначення сфер втручання, що забезпечує економічне зростання та базується на розкритті інноваційного потен-

Рис. 4. Основні поняття й принципи смарт-спеціалізації регіонів

Джерело: складено і доповнено автором на основі [37].

Рис. 5. Критерії визначення пріоритетів смарт-спеціалізації і способи підтримки перспективних напрямів розвитку регіональної економіки

Джерело: складено автором на основі [22, с. 319; 23; 37].

ціалу, унікальності наявних активів, конкурентних переваг регіону, найбільш ефективному їх використанні" [37] (по суті, це сучасний метод стратегування регіонального розвитку).

Таким чином, смарт-спеціалізація базується на здатності регіону як складної соціо-еколого-економічної системи до структурної трансформації (біфуркаційного переходу), що проявляється в ініціюванні процесу підприємницького відкриття (самоорганізаційного механізму, підкріпленого заходами державної регіональної політики), покликаною за результатами дослідження внутрішнього потенціалу регіону і прогнозування різноспрямованих флуктуацій обґрунтувати пріоритетні (атрактивні) види економічної діяльності і форми взаємодії, що сприятимуть зміцненню конкурентних переваг, прискоренню інноваційного розвитку і в підсумку — успішній інтеграції регіону до глобальних ланцюжків доданої вартості.

Ще один термін — "пріоритет смарт-спеціалізації", який означає перспективний для регіону вид економічної діяльності, що має інноваційний потенціал, є унікальним та представлений у вигляді інноваційної продукції, технології або процесу, для виходу на зовнішній ринок та підвищення конкурентоспроможності регіону [37]. Пріоритети смарт-спеціалізації регіонів трактуються дослідниками як орієнтири структурної модернізації їх економіки [2, с. 362]. Для їх з'ясування потрібен особливий організаційний підхід, що забезпечить регулярність діалогу, ефективної комунікації усіх стейкхолдерів з метою, перш за все, обміну інформацією про підприємницькі можливості, інституційні інструменти, ринки, нові технології тощо [21, с. 61].

На наступному етапі постає завдання підтримки найбільш перспективних напрямів розвитку регіональної економіки за допомогою різних підходів (рис. 5).

Регіони мають активізувати діяльність щодо запровадження "процесу підприємницького відкриття", під яким розуміється інклюзивний та інтерактивний аналіз виявлення їх сильних сторін у сферах наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності шляхом взаємодії всіх зацікавлених сторін [37]. Це децентралізований динамічний процес, який має засвідчити трансформацію в продуктивній структурі шляхом постійного використання поточних досліджень та інновацій [12]. Стартовою точкою тут є "мапінг" інтелектуально-креативного, інноваційного і цифрового потенціалу території [2, с. 374]. Так, дослідження потенційних сфер смарт-спеціалізації у Хмельницькій області ще у 2019 році здійснювалось на основі методики Спільного дослідницького центру Європейського Союзу JRC, що передбачало проведення аналізу значного масиву даних. Що важливо, підприємницьке відкриття ґрунтується не на конкретній технологічній чи галузевій моделі, а на творчому поєднанні різних способів скористатися можливостями територіальних надбань. Для досягнення синергетичного ефекту результати підприємницького відкриття мають бути інституціоналізовані, зокрема шляхом розбудови інфраструктури знань [21, с. 54].

Як показує аналіз, стратегії на основі смарт-спеціалізації часто містять традиційні галузі (сільське господарство, текстиль, туризм), які дістають інноваційний імпульс за рахунок впровадження нових технологій. Але у першу чергу акцент робиться на сектори, пов'язані з пошуком інновацій у сфері послуг та ухваленням ефективних рішень у галузях транспорту, енергетики, навколишнього середовища, нанотехнологій, які можуть створити абсолютно нові галузі та ринки [17, с. 24]. Відтак, можна вести мову про міжсекторальний синергізм у цих проєктах і появу т. зв. емерджентних індустрій, що поєднують кілька видів діяльності. Чинні стратегії мають бути гнучкими, оскільки секторальні фокуси можуть бути зміщені внаслідок посилення глобальних викликів, структурних змін економіки, появи нових знань тощо [23]. Стратегії також повинні бути відкритими і пройти серію зовнішнього рецензування за участю т. зв. "дружніх критиків" — експертів з інших регіонів, які мають схожу спеціалізацію. Відповідно, слід оцінити потенціал міжрегіонального співробітництва, що враховує взаємозв'язок "смарт-спеціалізацій" різних регіонів [25, с. 492].

Як показує аналіз, стратегії на основі смарт-спеціалізації часто містять традиційні галузі (сільське господарство, текстиль, туризм), які дістають інноваційний імпульс за рахунок впровадження нових технологій. Але у першу чергу акцент робиться на сектори, пов'язані з пошуком інновацій у сфері послуг та ухваленням ефективних рішень у галузях транспорту, енергетики, навколишнього середовища, нанотехнологій, які можуть створити абсолютно нові галузі та ринки [17, с. 24]. Відтак, можна вести мову про міжсекторальний синергізм у цих проєктах і появу т. зв. емерджентних індустрій, що поєднують кілька видів діяльності. Чинні стратегії мають бути гнучкими, оскільки секторальні фокуси можуть бути зміщені внаслідок посилення глобальних викликів, структурних змін економіки, появи нових знань тощо [23]. Стратегії також повинні бути відкритими і пройти серію зовнішнього рецензування за участю т. зв. "дружніх критиків" — експертів з інших регіонів, які мають схожу спеціалізацію. Відповідно, слід оцінити потенціал міжрегіонального співробітництва, що враховує взаємозв'язок "смарт-спеціалізацій" різних регіонів [25, с. 492].

На нашу думку, категорійний апарат досліджуваної сфери варто доповнити термінами "регіональна смарт-система" і "смарт-спеціалізований регіональний розвиток". Зокрема, під регіональною смарт-системою пропонуємо розуміти сукупність складових, що формують адміністративно-територіальну, економічну, еколого-географічну, соціальну структурну цілісність, яка забезпечується наявністю внутрішніх і зовнішніх зв'язків та завдяки поєднанню механізмів самоорганізації і з урахуванням характеру зовнішніх впливів спроможна визначати власні пріоритети смарт-розвитку та генерувати необхідні для цього інноваційні рішення. Смарт-спеціалізований регіональний розвиток — це процес багатоваріантного інноваційного поступу, що має ознаки незворотності, спрямованості, закономірності і здійснюється на основі згенерованих на засадах самоорганізації пріоритетів смарт-спеціалізації.

В умовах смарт-підходу, безумовно, зростає роль публічної адміністрації. Держава має взяти на себе: перегляд завдань і механізмів реалізації пріоритетних напрямів смарт-спеціалізації з урахуванням нових глобальних викликів; інтегрування цілей та принципів смарт-спеціалізації до інших інструментів державної економічної політики; створення ефективної системи запобігання ризикам, пов'язаним з реалізацією смарт-спеціалізації; забезпечення узгодженості дій регіонів України у розробці та імплементації політики смарт-спеціалізації [5]. Зрештою, від національних і регіональних органів влади вимагається підготовка стратегії досліджень та інновацій в інтересах смарт-спеціалізації для зміцнення регіональної інноваційної екосистеми, для того щоб максимізувати вигоду від зростання комерціалізації знань у регіоні [18, с. 56].

На успішність проєктів смарт-стратегії впливає чимало чинників: потенціал для створення інновацій; рівень комунікації між науковими установами і регіональними підприємствами; вплив обраного напрямку на економіку регіону; конкурентні переваги і доступ до ринків; потреба у державній підтримці або можливість розвитку через приватні ініціативи [22, с. 319—320]. Для моніторингу означених чинників і найповнішого урахування їх впливу доцільно створити координаційні механізми та веб-майданчики у вигляді науково-технологічних платформ [21, с. 61]. Наприклад, у Хмельницькій області у сфері сприяння розвитку бізнесу діє низка інституцій: Агенція регіонального розвитку Хмельницької області, Агенція сталого розвитку "ASTAR" (м. Хмельницький), Агенція розвитку Хмельницького, Центр підтримки інновацій та підприємництва iHUB (м. Хмельницький), Агенція місцевого розвитку (м. Нетішин). Для забезпечення розвитку взаємодії місцевої та регіональної влад з міжнародними партнерами утворено Регіональний офіс міжнародного співробітництва.

У повоєнний період питання смарт-спеціалізації регіонів актуалізується як у територіальному, так і в економічному вимірах. Вибір пріоритетів діяльності має базуватися на ключовому наративі: узгодженості поточних робіт з відновлення зруйнованих господарських систем із довгостроковими пріоритетами інноваційного розвитку України [28]. Зокрема, смарт-підхід може бути доречним при прийнятті рішення про доцільність відбудови повністю зруйнованих або значно пошкоджен

них населених пунктів. З іншого боку, смарт-спеціалізація може слугувати основою для перепрофілювання регіонів, оскільки створює синергетичний ефект для будь-якої діяльності, яка використовує інновації [38].

Наразі у цій сфері залишається низка проблем, як от: недосконале законодавство, нечіткість управлінських процесів; недостатнє інформаційне охоплення та залучення до процесів смарт-спеціалізації нових регіональних суб'єктів; слабкість комунікацій між освітніми, підприємницькими, науковими, фінансово-інвестиційними структурами; складність набуття новими видами діяльності та інноваційними проєктами критичної маси тощо. Усе це, безперечно, перешкоджає прозорості та інклюзивності процесу смарт-спеціалізації [9, с. 65; 21, с. 61]. Для попередження та оперативного усунення цих перешкод потрібна інклюзивна структура управління [19]. Механізми реалізації державної регіональної політики мають забезпечити: координацію інтелектуального потенціалу регіону; визначення пріоритетних напрямів розвитку на основі відкритого діалогу з місцевими підприємствами та громадою; розвиток цифрових технологій для забезпечення стійкого зростання; підтримку підприємництва та розвиток механізмів вентурного фінансування; інтегрування стратегій управління ризиками та адаптацію до кризових сценаріїв [22, с. 320].

Завдяки смарт-спеціалізації можна досягти більш повної реалізації потенціалу партнерських і міжсекторальних синергій, раціонального використання публічних інвестицій, фокусуючи обмежені фінансові і людські ресурси на кількох конкурентоспроможних сферах [7, с. 24]. В цілому, розробка стратегій смарт-спеціалізації сприяє: визначенню економічної, інноваційної та науково-технологічної спеціалізації регіонів-драйверів економічного зростання; відкриттю доступу до європейських структурних та інвестиційних фондів; посиленню взаємодії між вітчизняними та європейськими бізнес-структурами, науковими та освітніми установами, інститутами державного управління, відповідальними за розвиток відносин у рамках RIS3; активному залученню інвестицій [29, с. 45].

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Смарт-спеціалізація є досить складним науково-методичним і прикладним феноменом, оскільки має чимало визначень її сутності — як окремої концепції, процесу, стратегії, управлінської моделі тощо. Впровадження цієї концепції передбачає перегляд засадничих положень державної регіональної політики, особливо в умовах воєнного стану і з урахуванням перспектив післявоєнного відновлення України. Орієнтуючись на кращі практики ЄС, варто розробити інструментарій адаптації зарубіжного досвіду і, відповідно, удосконалювати критерії для обрання пріоритетів смарт-спеціалізації (наприклад, крім аналізу ситуації у галузях традиційної спеціалізації регіону, детального вивчення його інноваційного потенціалу, розробки інфраструктури для формування локальної економіки знань, необхідно враховувати, наскільки територія постраждала від бойових дій, втрати населення, можливість залучення інвестицій тощо).

По суті, йдеться про трансформацію регіональної системи у "смарт-модель", що еволюціонує на засадах самоорганізації, реагуючи в першу чергу на внутрішні імпульси інноваційного потенціалу, але, водночас, орієнтуючись на стратегічні цілі забезпечення сталого розвитку і відновлення країни. Тому можна стверджувати, що модернізації підлягає як керована підсистема (траєкторія регіонального розвитку), так і керуюча — структура управління регіональним розвитком. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці механізму реалізації державної регіональної політики в умовах смарт-спеціалізації.

Література:

1. Снігова О.Ю. Розкриття потенціалу смарт-спеціалізації для подолання регіональної структурної інертності в Україні. *Економіка України*. 2018. № 8. С. 75—87.
2. Смарт-спеціалізація регіонів України: методологія та прагматика реалізації: монографія; наук. ред. І.З. Сторонянська. Львів, 2022. 424 с.
3. Возняк Г.В. Теоретико-методологічні аспекти формування моделі смарт-спеціалізації регіонів України. *Регіональна економіка*. 2021. № 2. С. 27—36.
4. Сторонянська І., Залуцький І. Інституційно-організаційне забезпечення імплементації моделі смарт-спеціалізації в Україні. *Економічна теорія*. 2021. № 2. С. 28—46. URL: <https://surl.li/bmcjig> (дата звернення: 11.11.2025).
5. Шевченко А.В. Інструменти активізації інноваційного розвитку у промисловості України на засадах смарт-спеціалізації: аналітична записка. Київ: НІСД, 2021. URL: <https://surl.li/ohqasy> (дата звернення: 11.11.2025).
6. Сторонянська І.З., Мельник М.І., Лещух І.В. Передумови і стратегічні пріоритети смарт-спеціалізації регіону. *Економіка України*. 2020. № 4 (701). С. 39—55.
7. Гончарова К.В., Варламова О.А., Лантух О.В. Особливості спеціалізації регіональних економічних систем у контексті смарт-спеціалізації регіонів. *Економічний простір*. 2021. № 165. С. 23—26.
8. Маматова Т., Чикаренко І., Бородин Є. Цифрові платформи Smart Specialisation Platform та Espon: структура та можливості для регіонів і громад ЄС. *Аспекти публічного управління*. 2022. Том 10. № 6. С. 37—45.
9. Назарко С.О., Баришнікова В.В., Марущак С.М. Смарт-спеціалізація України в перспективі повоєнного відновлення. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія "Економічні науки". 2023. № 7 (75). С. 60—66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2023_7_10 (дата звернення: 11.11.2025).
10. Панкова Л.І. Смарт-спеціалізація як сучасний напрям розвитку економіки регіонів України. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. № 1 (223). С. 73—83.
11. Кудин С.І., Федик М.В. Державна політика у сфері смарт-спеціалізації регіонів. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. URL: <https://surl.li/alrefs> (дата звернення: 11.11.2025).
12. Foray D. From Smart Specialisation to Smart Specialisation Policy. *European Journal of Innovation Management*. 2014. Vol. 17. Issue 4. P. 492—507.
13. Nowakowska A.E. New idea of building regional innovative capacities — smart-specializations. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomica*. 2016. Vol. 2. No. 320. P. 75—85.
14. Nam T., Pardo T.A. Conceptualizing Smart City with Dimensions of Technology, People, and Institutions. *Digital Government Innovation in Challenging Times: Proceedings of the 12th Annual International Digital Government Research Conference*. 2011. P. 282—291. URL: <https://surl.li/atfznh> (дата звернення: 11.11.2025).
15. McCann P., Ortega-Argiles R. Smart Specialisation, Regional Growth and Applications to European Union Cohesion Policy. *Regional Studies*. 2015. Vol. 49 (8). P. 1291—1302. URL: <https://surl.li/bbpbtX> (дата звернення: 11.11.2025).
16. Camagni R., Capello R. Regional innovation patterns and the EU regional policy reform: Toward smart innovation policies. *Growth and Change*. 2013. Vol. 44 (2). P. 355—389. URL: <https://surl.li/cc/kizqdw> (дата звернення: 11.11.2025).
17. Сорока М. Смарт-спеціалізація у стратегічному плануванні на регіональному та місцевому рівнях: витоки підходу та перспективи для України. *Аспекти публічного управління*. 2019. Том 7. № 8. С. 20—29.
18. Яцюк О.С. Смарт-спеціалізація розвитку регіону як важливий напрям підвищення його конкурентоспроможності та інноваційної активності. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*. 2018. № 2. С. 54—60.
19. Пуліна Т.В., Бут Т.В., Пешиков С.А. Смарт-спеціалізація як інструмент повоєнного відновлення Запорізького регіону. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 8. С. 43—48. URL: <https://surl.li/qvsurf> (дата звернення: 11.11.2025).
20. Динник І.П., Щур Ю.М. Смарт-спеціалізація як інструмент активізації розвитку регіонів України в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2025. № 8. URL: <https://surl.li/guqhzt> (дата звернення: 11.11.2025).
21. Швець Н.В., Шевцова Г.З. Розвиток підприємництва та його роль у реалізації підходу смарт-спеціалізації в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 2. С. 53—66. URL: <https://surl.li/bqaobq> (дата звернення: 11.11.2025).
22. Кащенко Н.Б., Руденко С.В., Нестеренко І.В. Стратегії розумної спеціалізації: європейський досвід і перспективи України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 4. С. 316—321. URL: <https://surl.li/ltzkar> (дата звернення: 11.11.2025).
23. Карасаєв К.К. Пріоритети регіонального розвитку: специфіка визначення, моніторингу та оцінювання. *Ефективна економіка*. 2025. № 7. URL: <https://surl.li/eofcqs> (дата звернення: 11.11.2025).
24. Брославський В.В. Особливості становлення і розвитку смарт-спеціалізації у вітчизняній економіці: теоретико-прикладний аспект. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 73. URL: <https://surl.li/qwtqkh> (дата звернення: 11.11.2025).
25. Сенченко В.В. "Смарт-спеціалізація" — концептуальна модель формування та розвитку регіональної інноваційної політики в Україні. *Наукові перспективи*. 2023. № 10 (40). С. 482—497. URL: <https://surl.li/witafx> (дата звернення: 11.11.2025).

26. Барановський М.О. Smart-спеціалізація як інструмент активізації розвитку регіонів України. Науковий вісник ХДУ. 2020. Вип. 13. С. 7—15.

27. Подлужна Н.О., Долга В.С. Формування державної регіональної політики: досвід країн "Великої сімки". Бізнес Інформ. 2021. № 11. С. 49—58.

28. Олешко А.А., Шацька З.Я., Ровнягін О.В. Smart-спеціалізація України в перспективі післявоєнного відновлення економіки. Ефективна економіка. 2022. № 5. URL: <https://surl.li/daxjzg> (дата звернення: 11.11.2025).

29. Березняк Н.В., Рожкова Л.В. Процес підприємницького відкриття в контексті регіональної смарт-спеціалізації: деякі теоретичні та концептуальні аспекти. Наука, технології, інновації. 2020. № 1. С. 42—48.

30. Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation. OECD, 2013. URL: <https://surl.li/pbelys> (дата звернення: 11.11.2025).

31. Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1303> (дата звернення: 11.11.2025).

32. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 р. № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

33. Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів: Постанова КМУ від 4 серпня 2023 р. № 816. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-2023-%D0%BF#n94> (дата звернення: 11.11.2025).

34. Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки: Постанова КМУ від 13 серпня 2024 р. № 940. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

35. Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2021—2027 роки (оновлена редакція): затверджена Рішенням Хмельницької обласної ради від 18.06.2025 р. № 13-26/2025. URL: <https://surl.li/mtawkt> (дата звернення: 11.11.2025).

36. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження КМУ від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

37. Методичні рекомендації щодо застосування смартспеціалізації на регіональному рівні: Наказ Міністерства економіки від 10 червня 2024 р. № 14563. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ME240089> (дата звернення: 11.11.2025).

38. Інформаційна довідка щодо врахування концепції смарт-спеціалізації регіонів у процесі повоєнного відновлення України / Дослідницька служба Верховної Ради України, 2024. URL: <https://surl.li/tidzwi> (дата звернення: 11.11.2025).

References:

1. Snihova, O.Iu. (2018), "Smart specialization potential revealing for the overcoming of regional structural inertness in Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 8, pp. 75—87.

2. Storonyanska, I.Z. (2022), *Smart spetsializatsiia rehioniv Ukrainy: metodolohiia ta prahmatyka realizatsii* [Smart specialization of Ukrainian regions: methodology and pragmatics of implementation], Lviv, Ukraine.

3. Voznyak, H.V. (2021), "Theoretical and methodological aspects of forming a model of smart specialization of the regions of Ukraine", *Rehionalna ekonomika*, vol. 2, pp. 27—36.

4. Storonyanska, I. and Zalutsky, I. (2021), "Institutional and organizational support of implementation of the smart specialization model in Ukraine", *Ekonomichna teoriia*, vol. 2, pp. 28—46.

5. Shevchenko, A.V. (2021), *Instrumenty aktyvizatsii innovatsiinoho rozvytku u promyslovosti Ukrainy na zasadakh smart-spetsializatsii* [Tools for activating innovative development in Ukrainian industry based on smart specialization], Kyiv, Ukraine.

6. Storonyanska, I.Z. Melnyk, M.I. and Leshchukh, I.V. (2020), "Preconditions and strategic priorities for a region's smart specialization", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 4 (701), pp. 39—55.

7. Goncharova, K.V. Varlamova, O.A. and Lantuh, O.V. (2021), "Peculiarities of specialization of regional economic systems in the context of smart specialization of regions", *Ekonomichniy prostir*, vol. 165, pp. 23—26.

8. Mamatova, T. Chykarenko, I. and Borodin, Ye. (2022), "Digital Smart Specialisation Platform & Espon platform: Structure and Opportunities for EU Regions and Communities", *Aspekty publichnogo upravlinnia*, vol. 10, no. 6, pp. 37—45.

9. Nazarko, S.O. Baryshnikova, V.V. and Marushchak, S.M. (2023), "Smart specialization of Ukraine in the perspective of post-war recovery", *Mizhnarodnyi naukovy zhurnal "Internauka". Seriya "Ekonomiczni nauky"*, vol. 7 (75), pp. 60—66.

10. Pankova, L.I. (2020), "Smart specialization as a modern direction of economic development of the regions of Ukraine", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 1 (223), pp. 73—83.

11. Kudyn, S.I. and Fedyk, M.V. (2022), "State policy in the sphere of regional smart specialization", *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 41, available at: <https://surl.li/alrefs> (Accessed 11 November 2025).

12. Foray, D. (2014), "From Smart Specialisation to Smart Specialisation Policy", *European Journal of Innovation Management*, vol. 17, no 4, pp. 492—507.

13. Nowakowska, A.E. (2016), "New idea of building regional innovative capacities — smart specializations", *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica*, vol. 2, no. 320, pp. 75—85.

14. Nam, T. and Pardo, T.A. (2011), "Conceptualizing Smart City with Dimensions of Technology, People, and Institutions" *Digital Government Innovation in Challenging Times: Proceedings of the 12th Annual International Digital Government Research Conference*, [Online], pp. 282—291, available at: <https://surl.li/atfznh> (Accessed 11 November 2025).

15. McCann, P. and Ortega-Argiles, R. (2015), "Smart Specialisation, Regional Growth and Applications to European Union Cohesion Policy", *Regional Studies*, [Online], vol. 49 (8), pp. 1291—1302, available at: <https://surl.li/bbpbtX> (Accessed 11 November 2025).
16. Camagni, R. and Capello, R. (2013), "Regional innovation patterns and the EU regional policy reform: Toward smart innovation policies", *Growth and Change*, [Online], vol. 44 (2), pp. 355-389, available at: <https://surl.li/kizqdw> (Accessed 11 November 2025).
17. Soroka, M. (2019), "Smart specialization in strategic planning regional and local levels: the sources of the approach and the prospects for Ukraine", *Aspekty publichnoho upravlinnia*, vol. 7, no. 8, pp. 20—29.
18. Yatsiuk, O.S. (2018), "Smart specialization of regional development as an important direction of improvement its competitiveness and innovative activity", *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu. Seriya "Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti"*, vol. 2, pp. 54—60.
19. Pulina, T.V But, T.V. and Peshykov, S.A. (2023), "Smart specialization as a tool post-war reconstruction of the Zaporizhia region", *Upravlinnia zminyamy ta innovatsii*, vol. 8, pp. 43—48.
20. Dynnyk, I.P. and Shchur, Yu.M. (2025), "Smart specialization as a tool for stimulating the development of Ukraine's regions in the context of martial law and post-war reconstruction", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, [Online], vol. 8, available at: <https://surl.li/gyqhzt> (Accessed 11 November 2025).
21. Shvets, N.V. and Shevtsova, H.Z. (2020), "Entrepreneurship development and its role in implementing the smart specialization approach in Ukraine", *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, vol. 2, pp. 53—66.
22. Kashchena, N.B. Rudenko, S.V. and Nesterenko, I.V. (2024), "Smart specialization strategies: European experience and prospects for Ukraine", *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 9, no. 4, pp. 316—321.
23. Karasaiev, K.K. (2025), "Regional development priorities: specifics of identification, monitoring and evaluation", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 7, available at: <https://surl.li/eofcqs> (Accessed 11 November 2025).
24. Baranovskyi, V.V. (2025), "Peculiarities of formation and development of smart specialization in the national economy: theoretical and applied aspects", *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 73, available at: <https://surl.li/qwtqkh> (Accessed 11 November 2025).
25. Senchenko, V.V. (2023), "Smart specialization" — a conceptual model for the formation and development of regional innovation policy in Ukraine", *Naukovi perspektyvy*, vol. 10 (40), pp. 482—497.
26. Baranovskyi, M.O. (2020), "Smart specialization as a tool to activate the development of the regions of Ukraine", *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 13, pp. 7—15.
27. Podluzhna, N.O. and Dolha, V.S. (2021), "Formation of the State Regional Policy: The Experience of the G7 Countries", *Biznes Inform*, vol. 11, pp. 49—58.
28. Oleshko, A.A. Shatska, Z.Ia. and Rovnyagin, O.V. (2022), "Smart specialization of Ukraine in the perspective of post-war economic recovery", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 5, available at: <https://surl.li/daxjzg> (Accessed 11 November 2025).
29. Berezniak, N.V. and Rozhkova, L.V. (2020), "The process of entrepreneurial discovery in the context of regional smart specialization: some theoretical and conceptual aspects", *Nauka, tekhnolohii, innovatsii*, vol. 1, pp. 42—48.
30. Organization for Economic Cooperation and Development (2013), "Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation", available at: <https://surl.li/pbelyc> (Accessed 11 November 2025).
31. Official Journal of the European Union (2013), "Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund", available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1303> (Accessed 11 November 2025).
32. Ministry of Regional Development, Construction, Housing and Communal Services of Ukraine (2016), Order "On approval of the Methodology for developing, monitoring and assessing the effectiveness of the implementation of regional development strategies and action plans for their implementation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text> (Accessed 11 November 2025).
33. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), Resolution "Some issues of developing regional development strategies and action plans for their implementation, as well as monitoring the implementation of these strategies and action plans", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-2023-%D0%BF#n94> (Accessed 11 November 2025).
34. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), Resolution "On amendments to the State Strategy for Regional Development for 2021—2027", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text> (Accessed 11 November 2025).
35. Khmelnytskyi Regional Council (2025), Decision "On approval of the Regional Development Strategy of Khmelnytskyi Region for 2021-2027 (updated version)", available at: <https://surl.li/mdawkt> (Accessed 11 November 2025).
36. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Order "On approval of the Strategy for the Development of the Sphere of Innovation Activity for the Period Until 2030", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (Accessed 11 November 2025).
37. Ministry of Economy (2024), Order "On approval of Methodological recommendations for the application of smart specialization at the regional level", available at: <https://ips.ligazakon.net/document/ME240089> (Accessed 11 November 2025).
38. Research Service of the Verkhovna Rada of Ukraine (2024), "Information note on taking into account the concept of smart specialization of regions in the process of post-war reconstruction of Ukraine", available at: <https://surl.li/tidzwi> (Accessed 11 November 2025).

Стаття надійшла до редакції 04.12.2025 р.